

УДК 336.1

Катерина Сочка
Мар'яна КіякKateryna Sochka
Mariana Kiiak**ОСНОВНІ ФІНАНСОВІ ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕНСІЙНОГО
ФОНДУ УКРАЇНИ****MAIN FINANCIAL PROBLEMS OF THE PENSION
FUND OF UKRAINE**

У статті розглянуто деякі теоретичні особливості діяльності Пенсійного фонду України як основного структурного елемента системи соціального страхування. Проаналізовано структуру доходів і видатків із бюджету Пенсійного фонду за 2008-2012 рр. Виявлено джерела формування доходів Пенсійного фонду.

Ключові слова: Пенсійний фонд, бюджет, дефіцит бюджету Пенсійного фонду, доходи, видатки.

The article deals with some theoretical features of the Pension Fund of Ukraine as the main structural element of the social insurance system. The structure of revenues and expenditures of the Pension Fund budget for 2008-2012 was analyzed. The sources of income of the Pension Fund is identified.

Key words: the Pension Fund, budget, budget deficit of the Pension Fund, income, expenses.

Постановка проблеми. На сьогоднішній день в умовах трансформації ринкової економіки та становлення системи соціального страхування гостро стоїть проблема ефективного функціонування Пенсійного фонду, який є основним елементом загальнодержавних фондів соціального страхування. Пенсійне забезпечення може вважатися якісним і досконалим лише за умови фінансової стабільності та захищеності від ризику пенсійної системи України.

Сучасна Пенсійна система ґрунтується на засадах солідарності й виплаті пенсій в обов'язковому порядку із бюджету Пенсійного фонду України (ПФУ). Законодавчо статус ПФУ, його завдання і функції визначено Положенням про Пенсійний фонд України, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 28 січня 1992 р., а в новій редакції – від 6 квітня 2011 р. № 384/2011.

Важливою проблемою, що безпосередньо пов'язана з діяльністю Пенсійного фонду є так зване старіння нації – збільшення кількості пенсіонерів порівняно з працездатним населенням, що має, безумовно, негативні наслідки, оскільки за певних умов значно збільшуються пенсійні виплати, які гарантовані кожному члену суспільства, що згідно із законодавством належать до категорії осіб, яким здійснюються пенсійні виплати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у дослідження вищезазначеної проблематики зробили такі українські вчені, як: О. Романюк, В. Шамрай, О. Корніюк, Б. Зайчук, А. Таран, Н. Ковальова. Серед зарубіжних спеціалістів питанням діяльності Пенсійного фонду займалися С. Клейн, Г. Патлер, В. Логінова та інші провідні фахівці.

Постановка завдання. Метою даної статті є аналіз проблем фінансової діяльності, вивчення доходів і видатків бюджету Пенсійного фонду України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Пенсійний фонд України – це один із фондів загальнообов'язкового соціального страхування, що є неприбутковою самоврядною організацією, здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням.

Пенсійний фонд України входить до системи органів виконавчої влади і забезпечує реалізацію державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення персоналізованого обліку надходжень від сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [1].

Система пенсійного забезпечення в Україні відповідно до ст. 2 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» складається з трьох рівнів.

Перший рівень – солідарна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах солідарності і субсидування та здійснення виплати пенсій і надання соціальних послуг за рахунок коштів Пенсійного фонду на умовах та в порядку, передбачених цим Законом.

Другий рівень – накопичувальна система загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, що ґрунтується на засадах накопичення коштів застрахованих осіб у Накопичувальному фонді або у відповідних недержавних пенсійних фондах – суб'єктах другого рівня системи пенсійного забезпечення та здійснення фінансування витрат на оплату договорів страхування довічних пенсій і одноразових виплат на умовах та в порядку, передбачених законом.

Третій рівень – система недержавного пенсійного забезпечення, що ґрунтується на засадах добровільної участі громадян, роботодавців та їх об'єднань у формуванні пенсійних накопичень із метою отримання громадянами пенсійних виплат на умовах та в порядку, передбачених законодавством про недержавне пенсійне забезпечення [2].

Основними завданнями Пенсійного фонду України є:

- реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;
- внесення пропозицій Міністру щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення та збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску;
- керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування;
- призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати;
- забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством;
- ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів;
- забезпечення збору, ведення обліку надходжень від сплати єдиного внеску, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою;
- виконання інших завдань, визначених законами України та покладених на Пенсійний фонд України Президентом України [3].

Пенсійний фонд у процесі своєї діяльності займається:

- проведенням збору, акумуляції та обліку страхових внесків, а також призначення пенсії та підготовкою документів для її виплати;
- забезпеченням своєчасного і повного фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання;
- вирішенням питань, пов'язаних з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках;
- здійсненням адміністративного управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені Законом і статутом Пенсійного фонду [4].

Доходи та видатки Пенсійного фонду відображені у спеціальному документі – його бюджеті. Бюджет Пенсійного фонду згідно ст. 71 Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» – це план утворення та використання цільового страхового фонду, що формується із страхових внесків до солідарної системи і надходжень з інших джерел, визначених законом.

Джерела формування коштів Пенсійного фонду:

- 1) страхові внески на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, крім частки внесків, що спрямовується до Накопичувального фонду;
- 2) інвестиційний дохід, який отримується від інвестування резерву коштів для покриття дефіциту бюджету Пенсійного фонду в майбутніх періодах;
- 3) кошти державного бюджету та цільових фондів, що перераховуються до Пенсійного фонду у випадках, передбачених законом;

4) суми від фінансових санкцій, застосованих відповідно до закону до юридичних та фізичних осіб за порушення встановленого порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків та використання коштів Пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених відповідно до закону на посадових осіб та громадян за ці порушення;

5) благодійні внески юридичних та фізичних осіб;

6) добровільні внески;

7) інші надходження відповідно до законодавства.

Так, в основному суму надходжень до бюджету Пенсійного фонду становлять надходження єдиного соціального внеску.

Єдиний внесок нараховується роботодавцями відповідно до встановлених законодавством розмірів єдиного внеску по класах професійного ризику, до яких віднесено платників єдиного внеску, з урахуванням видів їх економічної діяльності.

Середній розмір єдиного внеску становить 40,3%. У 2012 році в цілому надійшло 178,8 млрд. грн. єдиного внеску, в т.ч. від:

- роботодавців – 158,8 млрд. грн.,

- застрахованих осіб – 16,0 млрд. грн.,

- фізичних осіб-СПД спрощеної системи оподаткування – 3,9 млрд. грн. [5].

Відповідно до Положення про рух коштів єдиного внеску на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, страхові кошти засобами програмного забезпечення перераховуються для акумулювання на рахунок Пенсійного фонду України.

Єдиний внесок засобами програмного забезпечення розподіляється автоматично за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до визначених Законом пропорцій та перераховується за призначенням – на рахунки, відкриті в Державній казначейській службі на ім'я фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування. За результатами розподілу страхових коштів Державна казначейська служба України формує відомість розподілу страхових коштів за видами загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Внаслідок цього найбільшу суму коштів було перераховано до Пенсійного фонду України – 153,8 млрд. грн. (86,0%). До Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття – 9,1 млрд. грн. (5,1%); Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності – 9,7 млрд. грн. (5,4%); а Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань – 6,1 млрд. грн. (3,5%) [5, 10].

Аналізуючи Звіт про надходження та сплату єдиного внеску за 2012 рік, можна побачити, що основна сума сплачених коштів перераховується до Пенсійного фонду України, а отже, є важливим джерелом наповнення його бюджету.

За даними Інформації про виконання бюджету Пенсійного фонду за 2012 рік, до Пенсійного фонду України з усіх законодавчо визначених джерел фінансування за 2012 рік надійшло 222 631,8 млн. гривень. З урахуванням залишку коштів, який склався на початок минулого року, загальний обсяг доходів становив 224 026,6 млн. гривень. При цьому, власні надходження склали 157 980,4 млн. грн., що на 13,6 %, або 18 924,8 млн. грн. більше порівняно з відповідним показником 2011 року.

Із Державного бюджету України на фінансування пенсійних програм протягом року було виділено 64 494,1 млн. гривень. Із загального обсягу виділених асигнувань 49 170,2 млн. грн. – дотація на виплату пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, призначених за різними пенсійними програмами, 15 323,9 млн. грн. – кошти на покриття дефіциту Пенсійного фонду України для виплати пенсій [6].

Проаналізувавши детальніше обсяги надходжень до бюджету Пенсійного фонду України за останні 5 років, варто зазначити, що існує тенденція до збільшення загального рівня дохідної частини цього бюджету. Причому помітним є зростання доходів у 2010 р., порівняно з 2009 р., а також значне їх збільшення в 2012 році (рис. 1).

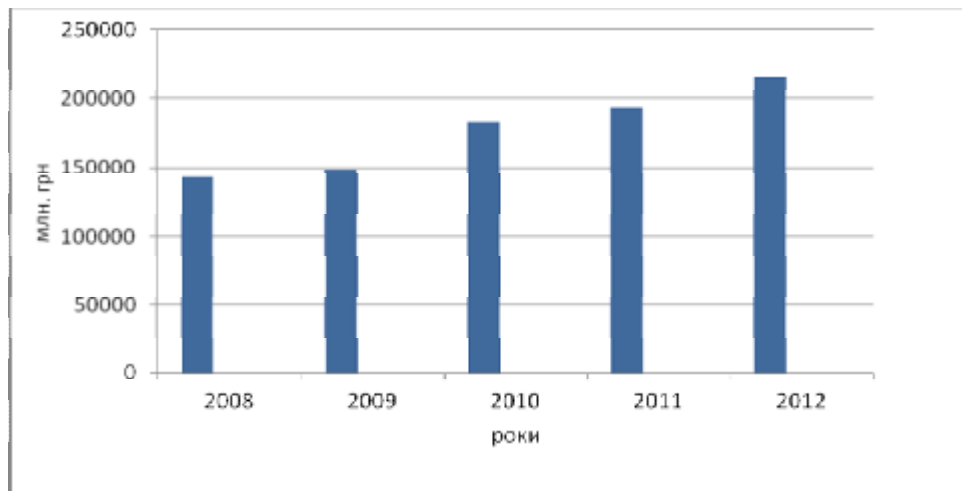

Рис. 1. Динаміка обсягів річних доходів Пенсійного фонду України за період 2008-2012 рр.*[10]

*Складено автором за даними офіційного сайту Пенсійного фонду України.

Кошти Пенсійного фонду не входять до складу Державного бюджету України і не підлягають оподаткуванню.

Кошти Пенсійного фонду використовуються на:

- 1) виплату державних пенсій:
  - за віком;
  - пенсій по інвалідності унаслідок загального захворювання (в тому числі каліцтва, не пов'язаного із роботою, інвалідності з дитинства);
  - пенсії у зв'язку із втратою годувальника;
- 2) виплату допомоги на поховання пенсіонера;
- 3) фінансування адміністративних витрат, пов'язаних з виконанням функцій, покладених на органи Пенсійного фонду;
- 4) оплату послуг з виплати та доставки пенсій;
- 5) формування резерву коштів Пенсійного фонду та ін. [7]

Аналіз динаміки ВВП, показників бюджету Пенсійного фонду і фонду оплати праці за 2008-2012 рр. свідчить про те, що темпи зростання витратів Пенсійного фонду випереджають ріст ВВП та фонду оплати праці. Динаміка номінального ВВП, доходів і витратів Пенсійного фонду за 2008-2012 рр. наведена в табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка основних фінансових показників діяльності Пенсійного фонду України у 2008-2012 рр.*[10]

Показник	2008 млн. грн.	2009		2010		2011		2012	
		млн. грн.	приріст, %	млн. грн.	приріст, %	млн. грн.	приріст, %	млн. грн.	приріст, %
Номінальний ВВП	949864,0	1046500	110,2	1086935	103,9	1177000	108,29	1408889	119,7
Доходи ПФУ	143488,2	148372,7	103,4	183565,2	123,7	193452,4	105,39	222600,0	115,1
Власні доходи ПФУ	101949,9	99781,7	97,9	119342,7	119,6	150214,3	125,87	158000,0	105,18
Видатки ПФУ	150349,1	165590,0	110,1	191472,7	115,6	209007,8	109,16	233700,0	111,8
Дефіцит бюджету ПФУ	41538,3	48 591,0	117,0	64 086,5	131,9	36 019,9	56,2	27200,0	75,5

*Складено автором за даними офіційного сайту Пенсійного фонду України.

Вивчення динаміки основних фінансових показників діяльності ПФУ, наведених у табл. 1, дозволяє стверджувати, що нестабільна економічна та політична ситуація в державі, економічна криза 2008-2010 рр. наявність тіньового сектору економіки, демографічні проблеми, під час формування бюджету ПФУ зумовило значні обсяги його дефіциту та

спричинило суттєву зміну структури доходів і видатків. За даними таблиці можна побачити, що в 2012 р., порівняно з 2011 р., дефіцит бюджету ПФУ знизився на 25% [8].

Як повідомляє Міністр соціальної політики Наталія Королевська, дефіцит бюджету Пенсійного фонду в 2013 році передбачений у розмірі 21,8 млрд. грн., що на 5,4 млрд. грн. (або на 24,8%) менший, ніж фактичний у 2012 році [6]. Детальніше проаналізувавши структуру видатків із бюджету Пенсійного фонду, слід зазначити, що основна частина видатків здійснюється на виплати пенсій особам, які згідно із Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» досягли пенсійного віку та особам, пенсія яким призначена згідно з іншими законодавчими актами у частині, що не перевищує розміру трудової пенсії за віком, на яку особа має право відповідно до Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування».

В останні роки негативний вплив на діяльність загальнодержавних фондів соціального страхування і на Пенсійний фонд зокрема справляють кризові явища в фінансово-економічній сфері, що, передусім, призводить до перегляду напрямів використання бюджетних ресурсів з одного боку, та підвищення рівня самодостатності бюджету Пенсійного фонду України – з іншого. Це зумовило необхідність реформування пенсійного забезпечення, результати якого поки що є досить суперечливими і їх можна буде більш конкретно оцінити в такі періоди після завершення дії цієї реформи.

Висновки. Проаналізувавши динаміку основних показників фінансової діяльності Пенсійного фонду, можна зауважити, що недотримання основних економічних законів, перевищення видаткової частини над дохідною, хоча і з певними покращеннями в останній період, призводить до дефіцитності бюджету ПФУ.

Як видно з викладених матеріалів, чинна система пенсійного забезпечення потребує законодавчого врегулювання системи заробітної плати, виведення заробітної плати «з тіні» – зарплати в конвертах. Це дасть можливість збільшити наповнення дохідної частини Пенсійного фонду України та накопичувального фонду кожного працівника, що насамперед дасть можливість підвищити розмір пенсії.

Ми вважаємо, що ця проблематика є актуальною в сучасних умовах і для її вирішення потребує спільних зусиль законодавців, роботодавців і самих працівників, а також науковців, які в подальшому будуть досліджувати актуальні проблеми сьогодення, такі як вивчення позитивного досвіду пенсійних систем пострадянських та сусідніх європейських країн, дослідження основних заходів оптимізації формування та використання доходів та видатків бюджету Пенсійного фонду, оптимізації пільгових категорій пенсіонерів-чиновників.

Література

1. Про положення про Пенсійний фонд України: Указ Президента України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>.
2. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. № 49–51. Редакція від 01.01.2012, підстава 3668–17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058–15>.
3. Коваленко Д. І. Фінанси, гроші та кредит [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://pidruchniki.ws/1527092152628/finansy/pensiyiny_fond.
4. Юрій. С. І., Шаварина М. П., Шаманська Н. В., Соціальне страхування. Підручник. Київ : КОНДОР, 2004, 464 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://chytalnya.at.ua/publ/jurij_s_i_shavarina_m_p_shamanska_n_v_socialne_strakhuvannja_pidruchnik_kijiv_kondor_2004_464_s/1–1–0–89.
5. Звіт про нарахування, обчислення та сплату єдиного внеску за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=209995&cat_id=94750.
6. Інформація про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2012 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=210010&cat_id=94750.
7. Безугла В. О., Загірняк Д. М., Шаповал Л. П. Соціальне страхування. Навчальний посібник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ebooktime.net/book_167.html.

8. Про бюджет Пенсійного фонду України на 2012 рік Постанова Кабінету Міністрів України від 08.02.2012 р. № 69 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/69-2012-%D0%BF>.
9. Про бюджет Пенсійного фонду України на 2013 рік: Постанова Кабінету Міністрів України від 11.02.2013 р. № 101 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/101-2013-%D0%BF>.
10. Офіційний сайт Пенсійного фонду України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/category?cat_id=94750.

References

1. Provision on the Pension Fund of Ukraine: President of Ukraine Decree [electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>.
2. About obligatory State Pension Insurance: Law of Ukraine of 09.07.2003, the № 49–51. Version of 01.01.2012, base 3668–17 [electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1058-15>.
3. D. Kovalenko. Finance, Money and Credit – [electronic resource]. – Mode of access: <http://pidruchniki.ws/1527092152628/finansipensiyinyfond>.
4. S. Jury, M. Shavaryna, N. Shamanska, Social Security. Tutorial. Kyiv : CONDOR, 2004, 464 p. [electronic resource]. – Mode of access: http://chytalnya.at.ua/publ/jurij_s_i_shavarina_m_p_shamanska_n_v_socialne_strakhuvannja_pidruchnik_kijiv_kondor_2004_464_s/1-1-0-89.
5. Statement of calculation, calculation and payment of a single fee for 2012 [electronic resource]. – Mode of access: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=209995&cat_id=94750.
6. Information on the Pension Fund of Ukraine for 2012 [electronic resource]. – Mode of access: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/article?art_id=210010&cat_id=94750.
7. V. Bezugla, D. Zahirnyak, L. Shapoval – Social Security. Textbook [electronic resource]. – Mode of access: http://ebooktime.net/book_167.html.
8. Budget on the Pension Fund of Ukraine for 2012 Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine of 08.02.2012, № 69 [electronic resource]. – Mode of access: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/69-2012-%D0%BF>.
9. Budget on Pension Fund of Ukraine for 2013 : Cabinet of Ministers of Ukraine of 02.11.2013, № 101 [electronic resource]. – Mode of access : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/101-2013-%D0%BF>.
10. The official website of the Pension Fund of Ukraine. [electronic resource]. – Mode of access: http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/publish/category?cat_id=94750.

Сочка Катерина Андріївна

Ст. викладач інституту економіки та міжнародних відносин

Мар'яна Кіяк

Студентка 4 курсу інституту економіки та міжнародних відносин

ДВНЗ «Ужгородський Національний Університет»

Стаття надійшла до редакції 13.04.2014